T.C.
Dz.K.K.
DENİZ HARP OKULU KOMUTANLIĞI
HEYBELİADA — İSTANBUL

TÜRK DENİZALTICILIK TARİHİNE GENEL BİR BAKIŞ

1971/72 DERS YILI
EMEKLİ AMİRALLERİN KONFERANSLARI No: 7

Em. Tümamiral VEHBİ ZİYA DÜMER

1972

T.C.
Dz.K.K.
DENİZ HARP OKULU KOMUTANLIĞI
HEYBELİADA — İSTANBUL

TÜRK DENİZALTICILIK TARİHİNE GENEL BİR BAKIŞ

1971/72 DERS YILI
EMEKLİ AMİRALLERİN KONFERANSLARI No: 7

Em. Tümamiral **VEHBİ ZİYA DÜMER**

1 9 7 2

Aziz meslekdaşlarım, Deniz Harp Okulu öğrencileri;

Konferansımın konusu Türk denizaltıcılık tarihine genel bir bakıştır. Türkiye Bahriyesi denizaltı gemisine ilk defa 1886 yılında sahip oldu. Konferansıma bu tarihten başlayarak bu yana denizaltıcılığımızdaki gelişme ve olayları izah gerekiyorsa da 1886 yılına kadar olan dünya denizaltıcılığındaki gelişmelerden de biraz bahsetmeği faydalı buluyorum. Gerçi dünya denizaltıcılığının gelişmesi başlı başına bir konferans konusudur. Ama ben burada bu silâhta ileri atılmış bir kaç önemli adım ve tarihi olaydan söz ederek konuma gireceğim. Denizaltı gemisi fikri nereden doğmuştur ve ne zaman böyle bir silâha ihtiyaç hasıl olmuştur. Bu hususu da kısaca izah faydalıdır. İnsan oğlu dünyaya ayak basar basmaz ferdler arasında geçimsizlik, ve kavga da başlamıştır. Dinler tarihini tetkik edersek Hazreti Ademin oğullarından Habil ile Kabil bir kavga sonunda biri diğerini öldürerek yer yüzünün ilk cinayetini işlemişlerdir. Ferdlerden aileler, daha sonra kabile ve milletler meydana geldikçe bu kavgalar biri birini kovalayan savaşlar halini almış ve günümüze kadar devam etmiştir. Karalarda cereyan eden savaşlarda zayıf olan taraf kuvvetli hasmını yenebilmek için gizlenmeği, pusu kurmağı ve düşmanına sinsice hücum etmeği akıl etmiş ve bu taktik bu güne kadar cari olmuştur. Denizde gizlenme mümkün olmadığına göre insan zekâsı buna da çare olarak deniz altına inmek fikri hakkında ilk kayıtlara Hazreti İsanın doğuşundan 460 yıl evvel yazılmış olan Heredot tarihinde tesadüf edilir. Fakat fazla bir izah görülmez. Dünya denizaltıcılık tarihçesi üzerinde çalışanlar Aristonun yazılarındaki kayıtlara nazaran Büyük İskenderin ilk deniz altına dalan insan olduğunu kabul ederler. Hatta Aristo İskenderin Tyre şehrinin muhasarasında kendisine yedi ay mukavemet eden bu denizci ve muharip insanları yenebilmek üzere fıçı şeklindeki su altı araçlarından istifade ettiğini yazmaktadır. On yedinci yüz yıla kadar olan çalışmaları bir tarafa bırakalım. Termometreyi icat etmiş olan Hollandalı fizikci Cornalius Van Drabbel 1642 de dalan ve su altında seyir yapabilen ilk denizaltı teknesini yapmıştır. Bu tekne denizaltı vadisinde ileri atılmış bir adımdır. Çünkü bundan evvelki tekneler oldukları yerde dalıp çıkıyorlardı, seyir yapamıyorlardı. Seneleri yine arkaya bırakalım Amerika İstiklal Savaşı yıllarına gelelim. İngiliz bahriyesi Amerika kolonisinin İngiltereden kopmasına mani olmak üzere

Amerika limanlarını abluka altına almış idi. Bu abluka istiklâlleri için çarpışan Amerikalıları çok müşkül bir duruma sokmuştu. Ticaret ve dışardan gelecek yardım sarsılmıştı. İngilizlerle mücadele edecek kâfi deniz kuvvetine sahip olmadıklarından, Amerikalılar abluka gemilerine deniz altından hücum etmeği düşündüler. Bir kolej öğrenicisi olan David Bushnell isminde bir genç sonradan Amerikan kaplumbağaları adını alan teknenin plânlarını hazırladı. Prensip itibariyle bir denizaltının vasıflarını haiz olan tekne inşa olundu. Ezra Lee adlı cesur bir astsubay bu tekne ile 1776 da New York limanını abluka eden 64 toplu Eagel ismindeki İngiliz firkateynine ve 1777 de de Cerebus adlı diğer bir savaş gemisine su altından hücum ederek mayınlarını bu teknelerin karinalarına bağlamağa muvaffak oldu isede iştial tertibatının iptidailiği dolayısıyle infilak mümkün olmaz ve gemiler batırılamaz, fakat İngilizler Amerikalıların su altı hücum teşebbüslerini öğrendikleri zaman ablukayı kaldırırlar. Bu olay dünya tarihinde bilinen, bir denizaltı gemisinin denizaltından bir su üstü savaş gemisine ilk hücumudur ve denizaltı gemisinin su üstü gemileri için tehlike teşkil edebileceğine ilk işarettir. Amerika iç savaşlarında da kuvvetli bir donanmaya sahip kuzeylilerin güney limanlarını abluka etmeleri güneylileri abluka gemilerine denizaltından hücum etmeğe zorlamış ve Hunley ismiyle inşa olunan küçük bir denizaltı gemisi 17 Şubat 1864 tarihinde Çarliston limanını abluka eden Housatonic isimli fırkateyne su altından hücum etmiş ve hamil olduğu gönderli torpitoyu bu geminin karinasında infilak ettirmeğe ve gemiyi batırmağa muvaffak olmuştur. Bu olay da denizaltı hücumu ile bir su üstü savaş geminin ilk batırılışı olayıdır. Bütün bu tekneler pervaneleri el ile hareket ettirilen küçük deniz altıcıklardır. 1885 yılında Garret adlı bir İngiliz mühendisi makineli topların mühendisi olan ve bir fabrikası bulunan Nordenfelt ismindeki zat ile anlaşarak senelerdenberi üzerinde çalıştığı denizaltı gemisi projeleri üzerinde beraber çalışmağa ve bir denizaltı gemisi inşa etmeğe karar verirler. Bir numaralı Nordenfelt ismini alan bu gemi o ana kadar muhtelif memleketlerdeki çalışmalardan elde edilen dersler de dikkat nazarına alınarak İsveçte inşa edilir. Su üstünde buhar makinası ile seyir yapan ve sahip olduğu büyük sıcak su sarnıcı sayesinde deniz altında da kısa bir süre kalabilen, makineli top ve bir torpito kovanına malik olan bu gemi zamanın en muvaffak bir denizaltısı olarak tanıtılıyordu. İnşasının bitiminde firma bütün denizci devletleri bu geminin tecrübelerine davet etti. Osmanlı hükümeti de Berlin ateşenavalını bu tecrübelere gönderdi. Kopenhag yakınlarında yapılan tecrübelerden sonra bahriye nezaretine verilen raporda, bir nuamaralı

Nordenfelt gemisinin savaş kifayetini haiz olmadığını ve bilhassa akıntılı sularda vazife görmesinin şüpheli olduğu belirtiliyordu. Fakat bu denizaltı Yunan hükümeti tarafından beğenildi. 9000 İngiliz lirasına satın alındı. Megalo İdea peşinde koşan küçük Yunanistan Türk deniz kuvvetine karşı bu silâhı bir koz olarak kullanmak istiyordu. Yunanlıların bir denizaltı gemisine sahip olmaları Osmanlı bahriye nezaretince kıymetlendirildi ve aynı tip gemilere sahip olmak arzusiyle devrin padişahı sultan ikinci Abdülhamitten müsaade alınarak Nordenfelt firması ile temasa geçildi. Yapılan görüşmelerden sonra boyları uzatılmak suretiyle iki torpito kovanı taşıyan; iki makineli topa malik olan ve teknik bakımdan daha tekamül ettirilmiş iki denizaltı gemisi on birer bin İngiliz lirasına bu firmaya sipariş edildi. Şartnamelerine göre gemiler İngilterede inşa olunacak ve parçalar halinde İstanbula getirilerek tersanede monte edilecekler ve tecrübeleri sonunda şartnamelerine uygun bulunurlarsa teslim alınacaklardı. Gemiler 1886 yılı mayısında partiler halinde İstanbula geldi. Birinci gemi aynı sene içinde denize indirilerek liman tecrübelerine başlandı ve denize inişinden beş ay sonra da ilk dalış tecrübesini yaptı. İkinci gemi bir sene sonra denize indi. Bu gemilere torpito botların en liyakatli kumandanlarından yüzbaşı Develi Halil birinci gemiye ve yüzbaşı Çerkes Tahir bey ikinci gemiye kumandan tayin olundular ve gemilerden birincisine Abdülhamit ve ikincisine de Abdülmecit isimleri verildi. Tecrübelere başlamış olan Abdülhamit gemisinin personeli gemilerini çabuk kavradılar ve tecrübe seyirlerinde firma personelinin hatalarını bulacak kabiliyet gösterdiler. Türk mürettebatın gemiye yabancı personel almadan dalış yapmağa muvaffak olmalarından sonra denizaltılar torpitobotlarla birlikte İzmite gönderildiler. Burada gündüz ve gece hücum talimleri ve torpito atış eğitimi yapıldı. Gemilerin İzmit'teki tecrübelerine memur heyet nezarete verdiği raporda Denizaltıların su üstü vasıflarının iyi fakat su altındaki manevra kabiliyetlerinin daha tekamüle ihtiyaçları olduğu ve mukaveledeki şartlara uygun bulunmadığını siluetlerinin küçüklüğü dolayısıyle liman ağızlarında muvaffakiyetle kullanılabilineceklerini belirtildi, gemileri bahriye nezareti teslim aldı ve donanma kadrosuna ilâve etti. Yıl 1888. Bu yeni tip gemilerin düşman gemilerine gözükmeden yaklaşabilecekleri ve torpitolarını su altından atarak onu imha edebilecek bir kudrete sahip oldukları devlet ricalini ve sultan ikinci Abdülhamit'i de ilgilendirmiş ve İstanbulda, yabancı ateşelerin de huzuru ile bir hücum ve atış tatbikatı tertip olunmuştu. Padişah da o gün yıldız sarayından Dolmabahçe sarayına inerek gösteriyi uzaktan seyretti. Abdülhamit denizaltısı Saray Burnu

önlerinde dalarak Üsküdar önlerinde demirletilmiş boş bir gemiye hücum ederek torpidosunu atmış ve hedefini berhava etmişti. Bu olay da dünya denizaltıcılık tarihinde bir denizaltı gemisinden ilk defa seyyar torpito atılarak bir su üstü gemisinin batırılışı olayıdır. Bu başarı üzerine denizaltıcılar padişahın taltiflerini beklerken gemilerin Haliçe girmeleri emrini aldılar. Bu girişten sonra gemiler Sütlüce önlerinde kıçtan kara oldular ve personel gemilerden çıkarıldı ve bir daha gemilerine giremdiler. Her iki denizaltı gemisi de burada bakımsızlık yüzünden harap oldular. Sultan ikinci Abdülhamidin vehmi ve donamadan ürkekliği olmasa idi Türk denizaltıcılığı başladığı başarılı yolda yürücek, yeni tekneler ve makineler kendi tersanemizde yapılacak, mühendis, işçi ve gemi personeli yetişecek ve dünya denizaltıcılığı arasında Türk denizaltıcıları ön sırada. itibarlı ve kuvvetli mevki'e sahip olacaklardı. Halbuki bu iki denizaltı Sülücedeki Salaşın altında çürütüldü ve sonra hurda fiyatına bir gemi bozucusuna satıldı. Bu gün bir çok denizci devlet ilk denizaltı gemilerini müzelerinde muhafaza etmektedirler. Türk bahriyesi değil gemileri muhafaza, işçilik resimlerine dahi sahip değildir. Elde mevcut bir iki fotoğraf her nasılsa bu gün yerli veya yabancı kitaplarda bu gemilerden bahis eden yazılarla birlikte neşr edilmiş bulunmaktadır. Osmanlı bahriyesi bu iki gemiden sonra Sultan Hamidin son saltanat senelerinde tekrar denizaltı gemisi ile ilgilendi. 1905 senesinde Mecidiye kravözörünü Amerikadan getirmiş olan ve sonradan Osmanlı bahriyesi hizmetine girmiş olan Albay Bucknam ismindeki zatın da teşebbüsü ile yeniden denizaltılar üzerinde tetkikata karar verdi. Albay Bucknam ile Rauf beyi İngiltere ve Amerikaya gönderdi. Bu heyet raporları üzerinde bir netice alınmadan meşrutiyet inkılabı oldu. Yirminci yüz yılın başına kadar tecrübe safhasında olan denizaltı gemisi bu yüzyılın başında dünya bahriyeleri tarafından önemi takdir olunarak kuvvetlere girmeğe başladı. Amerika, Fransa, İngiltere 1900, 1901 senelerinde ilk denizaltı gemilerini donanma kadrolarına ithal etmişler, Almanya ve Japonya ise 1905 yılında denizaltı inşa ve tedarikine başlamışlardır. Türkiye ise Sultan Hamidin vehmi dolayısıyle daha senelerce bu silahtan mahrum kalacaktır.

Meşrutiyetin ilanından sonra bahriye nezareti kâğıt üzerinde büyük bir kuvvet olarak gözüken zamanı geçmiş ve tekneleri harap olmuş gemilerini satarak tamiri mümkün olanlardan bir eğitim filosu meydana getirirken bir yandan da yeni gemiler tedariki cihetine gitmiş ve bu meyanda 1910 yılı başlarında dört subaylık bir heyeti deniz-

altı gemileri üzerinde tetkikat yapmak üzere Avrupaya göndermiştir. Fransa, İtalya, Avusturya—Macaristan, ve Almanyayı ziyaret eden bu heyet Türkiye için Fransızların Leubeaf tipi çift tekneli denizaltı gemilerini muvafık bulur. Bahriye nezareti heyet raporu üzerinde gerekli çalışmaları yaptıktan sonra Fransanın Şnayder tezgahlarına iki denizaltı gemisi sipariş eder. Fakat birinci dünya savaşının çıkması üzerine bu gemiler Fransada kalır. Ve Türk bahriyesi İtalya ve Balkan savaşlarında olduğu gibi birinci dünya savaşına da elinde denizaltı gemisi olmadığı halde girer. Birinci dünya savaşı devam ederken bahriye nezareti Almanyadan denizaltı gemisi tedariki cihetine gider ve bir yandan da personel ihtiyacını karşılamak üzere üç güverte ve üç makine subayını Alman denizaltı kurslarında tahsil yapmak üzere Almanyaya gönderir. Bu subaylar Almanyada denizaltı ve torpito kursları görüp stajlarını Alman denizaltı gemilerinde yaptıktan sonra yurda avdet etmişler ve İstanbulda açtıkları kurslarda Almanyadan gelecek denizaltı gemilerine mürettip olacak subay ve erleri yetiştirmişlerdir. Merkezi devletlerin bu savaşı kaybetmeleri üzerine Almanyada Türkiye hesabına inşa olunan gemiler itilaf devletlerine teslim edilmiş ve denizaltıcı personel de yurda dönmüşlerdir. Bu arada şunu da zikretmek lazım gelirki birinci dünya savaşı içinde Türk bahriyesi ele geçen bir Fransız denizaltı gemisini donanma kadrosuna ilave ederek bir süre denizaltı gemisi sahibi olmuştur. Şöyle ki, Çanakkale savaşları devam ederken cepheye deniz yolu ile gönderilen ikmâl nakliyatını vurmak üzere itilâf devletleri Marmaraya denizaltı gemisi sokmak ve faaliyette bulundurmak istemişler ve Çanakkale boğazından geçmeğe muvaffak olan bazı İngiliz denizaltıları bir hayli muvaffakiyet kazanarak nakliyata oldukça sekte vermişlerdir. Fransız bahriyesi de bu faaliyete iştirak etmiş ve Turquize isimli denizaltı gemisini Marmaraya sokmağa muvaffak olmuştu. Bu gemi avdet seyrinde boğaz denizaltı mania ağlarından geçme manevrası yaparken akıntı ile karaya vurmuş ve kurtulma için çalışırken kulesi sudan dışarı fırlamıştır. Ağları bekleyen nöbetçi topçu nişancısı müstecip onbaşı kuleyi görür görmez ateş açmış ve isabet sağlayarak denizaltının sağlam olarak personeli ile birlikte teslim olmasını mümkün kılmıştır. Bu denizaltı İstanbula getirilmiş ve 1915 yılının 15 Kasımında büyük bir merasimle müstecip onbaşı adiyle donanmaya katılmıştır. Bu gemiyi muayene eden Alman denizaltıcıları savaş kifayeti bakımından yetersiz bulduklarından cephede görev yapamaz raporunu vermişler ve denizaltı İstanbulda bulunan Alman denizaltı gemilerinin akümlator bataryalarını imla etmek üzere istasyon olarak kullanılmıştır. Bu denizaltı mütarekede Fransız-

lara teslim edilmiştir. Geminin Türklere teslim olmasına sebeb olan mermi isabetli kule saçı halen deniz müzemizde muhafaza edilmektedir. İstiklal savaşını müteakip Türkiye Cumhuriyeti yeni bir donanma yapmağa karar verince ilk iş denizaltı gemisi siparişine karar vermek olmuştur. 1924 yılında dört subaylık bir heyet yine tetkik maksadiyle Avrupaya gönderilmiş Fransa, Hollanda, ve İsveçe giden bu heyet tetkikleri sonunda İsveç denizaltı gemilerini tavsiye etmiş isede Ankaradaki bahriye makamatı gemileri Hollandaya siparişine karar vermiştir. 1925 yılında Hollandanın Helder şehrinde bulunan Feijenord firmasına su üstünde 520 su altında 680 ton ağırlığında iki denizaltı gemisi sipariş edilmiştir. Birinci İnönü ve İkinci İnönü isimlerini alan gemiler inşa olunurken bu gemilerde vazife alacak personel için de Kasımpaşada bir kurs açıldı. 9/Haziran 1928 tarihinde Dolmabahçe önünde donanmaya iltihak eden bu iki denizaltı gemisi Cumhuriyet bahriyesinin denizaltıcılığının temel taşları oldular, ve çok sayıda subay, astsubay, ve er bu gemilerde yetiştirildiler. 1929 yılında İtalya hükümeti ile yapılan mali bir anlaşma sonunda Tiryeste yakınlarındaki Monfalkone şehrinde bulunan Cantieri Riuniti delladriaco tezgahlarına biri 1016 tonluk mayın, diğeri 740 tonluk hücum olmak üzere iki denizaltı gemisi sipariş edildi. Mayın gemisine Dumlupınar, hücum gemisine de Sakarya isimleri verildi. Bu gemiler 1931 yılının 6 kasımında Dolmabahçe önünde donanmaya katıldılar. 1935 yılında da İspanyanın Cadix şehrinde İspanya bahriyesi hesabına E 1 adı ile inşa edilmekte olan 763 tonluk ve 19 mil sür'atinde bir denizaltı gemisi İspanya iç savaşının buhranları sırasında İspanyollar tarafında taksitleri ödenmediğinden dolayı inşaatı yapan Alman Germaniawerf firması tarafından satışa çıkarılmış ve Türkiye hükümeti de müsait şartlarla bu gemiyi satın alarak Gür adiyle donanmaya katmıştır. 1936 yılında da yine Almanyanın Germaniawerft tezgahlarına ikisi Kielde ve ikisi İstanbulda inşa olunmak suretiyle dört denizaltı gemisi siparişi verildi. Bu gemilere Atatürk tarafından Saldıray, Batıray, Atılay ve Yıldıray isimleri verildi. Batıray 1044 ton ağırlığında bir mayın denizaltı gemisi idi. Diğer üç gemi 934 der ton ağırlığında hücum denizaltı gemileri idiler. Bu gemilerden Saldıray bir kısım tecrübelerinin Türkiyede yapılmasına karar verildiğinden ikinci dünya savaşından evvel Türkiyeye gelebilmiş, Batıray ise tecrübeleri uzun sürdüğünden ikinci dünya savaşının çıkması üzerine Almanyada kalmış ve Alman bahriyesi kadrosuna girmiştir. İstanbulda inşa olunan Atılay ve Yıldıray gemileri ise savaşa rağmen malzemeleri Almanyadan gönderilerek inşaları tamamlanmış ve tecrübelerini müteakip teslim alınarak filoya dahil edilmişlerdir.

1939 Yılında ve ikinci dünya savaşı başlamadan evvel İngilterenin Vickers Armstrong tezgahlarına dört denizaltı gemisi daha sipariş edildi. 687 tonluk hücum denizaltı gemisi olan bu botlara Oruçreis, Muratreis, Burakreis, ve Uluçalireis isimleri verildi. Bu gemilerden Oruç ve Murat reisler inşalarının hitamında İngilizler tarafından İskenderuna getirilerek Türk personele teslim edildiler ise de Burakreis ile Uluçalireis İngilterenin denizaltı gemisine fazla ihtiyacı dolayısıyle hükümetler arasında anlaşılarak İngilterede bırakıldı. Bu gemilerden Uluçalireis cephe görevinde iken Afrika batı kıyılarında bir Alman denizaltı gemisi tarafından batırıldı. Burakreis ise savaş sonunda Türkiyeye teslim edildi. İkinci dünya savaşı sona erdikten sonra Avrupadaki Rus emperyalizmini ve Rusların Avrupayı komünistleştirmek emellerini durdurmak ve müstakil, hür, Avrupa milletlerini Komünizm tehlikesinden korumak maksadı ile 1947 yılında Truman doktrini diye adlandırılan Türkiye ve Yunanistana yardım programı gereğince Türk bahriyesinin yeni gemilerle takviyesi kararlaştırılınca Amerika Birleşik Devletleri, Türk bahriyesine dört adet filo tipi denizaltı gemisi devretti. Ve bu gemiler 1948 mayısında İzmirde Türk donanmasına katıldılar. Birinci İnönü, İkinci İnönü, Sakarya ve Gür isimlerini alan bu dört gemiden sonra 1950 yılında Dumlupınar Çanakkale, 1954 yılında Preveze ve Cerbe, 1958 yılında Turgutreis, 1960 yılında ise Pirireis ve Hızırreis adlarını alan aynı tipte gemiler denizaltı filosuna katıldılar. Son yapılan anlaşmalar gereğince yine Amerikadan tedarik edilen Guppy tipi Burakreis, Muratreis denizaltı gemileri 1971 yılı içinde, Oruçreis ve Uluçalireis denizaltı gemileri de 1972 mayıs ayı başlarında donanmaya katıldılar. Geçenlerde kadro haricine çıkarılan Preveze ve Cerbe denizaltı gemilerinin yerlerine kuvveye girecek olan ve aynı isimleri taşıyacak Guppy tipi gemiler halen Amerikada bulunmaktadırlar. Bu gemilerden başka denizaltı filomuz ikisi Almanyada ve ikisi Türkiyede inşa edilecek biner tonluk dört yeni denizaltı gemisi ile takviye edilecektir. Bugünkü denizaltı gemilerimiz ikinci dünya savaşının tecrübelerinden çıkarılmış derslerden faydalanılarak hazırlanmış en yeni cihaz ve silâhlarla mücehhez olup halen bütün dünya bahriyelerinde kullanılmakta olan conventionel denizaltı gemilerinin en mükemmelleridir. Dev bahriyelerin sahip oldukları atom denizaltılarından bir evvelki tip gemilerdir.

Türk denizaltıcıları elde denizaltı gemisi olmaması dolayısıyle birinci dünya savaşında evvela Almanyada ve Alman denizaltı okulunda kurs geçirmişler ve daha sonraları İstanbulda açılan kurslarda Al-

manyadan avdet etmiş Türk denizaltıcı öğretmenler tarafından yetiştirilmişlerdir. Cumhuriyetten sonra ise ilk denizaltı kursu 1926 yılında Kasımpaşada Camialtı mevkiindeki bir binada açılmış ve birinci dünya savaşında Alman donanmasında yetişmiş öğretmenler tarafından tedrisat yapılmış ve bu kurstan çıkan ve İnönü sınıfı gemilere mürettep olanlar Hollandaya gönderilmişler ve ilk tatbikatlarını gemilerinin tecrübeleri sırasında yapmışlardır. İnönü sınıfı gemiler Türkiye'ye geldikten sonra açılmış olan kurslardan mezun personel bu gemilerin kurs maksadiyle yaptıkları eğitimlerde yetişmişler ve stajlarını da bu gemilerde tamamlamışlardır. İlk denizaltı gemilerimiz donanmaya katıldıktan sonra o zaman donanmada bulunan Alman müşavir heyeti başkanının tavsiyesiyle iki Alman denizaltı subayı müşavir olarak denizaltı gemileri kumandanlığı refakatine verilmişler ve filo bu subayların birinci dünya savaşı Alman denizaltı talimnamelerine göre yaptıkları tavsiyelerden faydalanarak eğitim yapmıştır. Bu iki müşavirin 1930 yılında hazırladıkları (denizaltı gemilerinin senelik talim ve terbiye programı) 1935 yılına kadar filoda uygulanmış ve 1935 yılında ise (Denizaltı gemileri personelinin talim ve terbiye esasları C—13) neşr edilmiş ve Amerikan filo tipi gemileri yurda gelene kadar bu esaslar gereğince personelin denizaltıcılık mesleğine tefrikleri, denizaltı kursları, tekamül kursları, gemi personelinin gemilerdeki eğitimleri, top, makineli top, torpito atışları tahlisiye caketi eğitimi vesaire bu esaslar dahilinde yürütülmüştür.

Denizaltı filosunun ilk teşkilinde denizaltı gemilerine mahsus talimnameler henüz hazırlanmamış bulunuyordu. Fakat gemi kumandanları birinci dünya savaşında Alman bahriyesinde tahsil ettiklerinden oradaki kurs notlarından faydalanıyorlardı. İlk denizaltı taktik talimnamesi 1934 yılında Deniz Harp Akademisinde öğretmen olarak bulunan birinci dünya savaşının gemi batırma tonaj rekorunu yapmış olan Arnauld de la perierein yardımı ile neşr edildi. Ve bu talimnameyi takiben Saldıray Kumandanı Yüzbaşı Vehbi Ziya Dümer tarafından hazırlanan denizaltı gemilerinde torpito atış ve denizaltı seyir ve dalma talimnameleri neşr edildi, ve filo tipi gemiler donanmaya katılana kadar bu talimnamelere göre eğitim ve tatbikatlar, manevralar, atış ve dalışlar yapıldı. İkinci dünya savaşı içinde cephe görevi almağa hazır bulunan denizaltı gemilerimiz birinci dünya savaşında cari usuller ve savaş tecrübelerinden faydalınarak bilahare hazırlanmış esaslara göre savaşmak üzere yetiştirilmişlerdi. Savaş içinde de Alman denizaltıcılarının tatbik ettikleri kurt sürüsü hücum taktiği filoda uygulan-

mağa başlanmış ve bu vadide bir hayli müşterek eğitim yapılmıştı.

Denizaltıcı personel evvela Kasımpaşada daha sonraları Gölcükte ve ana gemisinde açılan kurslarda ve bir kaç sene de Heybeliadadaki kurslarda yetiştirilmişlerdir. O zamanlar denizaltıcılığa ait hiç bir kitap mevcut olmadığından öğrenciler, öğretmenlerinin verdikleri notlardan faydalanmışlardır. Kitap ihtiyacı biri Binbaşı Vehbi Ziya Dümer diğeri de Yüzbaşı Alp Kun tarafından hazırlanan kitaplarla kısmen telâfi edilmiş ise de tatbikatlar elde laboratuvarlar olmadığı için mecburen filo emrindeki cephe botlarından istifade edilerek yapılmıştır. Denizaltı filosu kurulduğu günden itibaren çok sıkı ve disiplinli bir eğitime tabi tutulmuş ve personel daima iyi şekilde yetiştirilerek gemilerin kiyafetleri üstün seviyede muhafaza edilmiştir. 1935 yılında henüz denizaltı gemisine sahip olmayan Alman bahriyesi yeniden inşa etmeğe başladığı denizaltı gemilerinin kumandan ve baş çarkcılarını dost memleketler bahriyelerinde tatbiki eğitim ve staja göndermişti. Bu meyanda bizim filomuza da bir kaç subay geldi. Burada dalış ve su üstü gemilerine hücum eğitimi yaptılar. Bu genç subayların başında ve birlikte gelmiş olan birinci dünya savaşının tanınmış, Akdeniz ve Karadenizde başarılı cephe görevleri yapmış U 38 kumandanı Max Valantiner; Birinci dünya savaşından evvelki sulh zamanında denizaltıcılarımızı çok iyi yetiştirmeğe dikkat eder ve çok çalışırdık, fakat şunu söyleyebilirim ki hiç bir zaman bu gün birinci ve ikinci İnönü denizaltı gemilerinde gördüğüm kifayette olamadık, diyerek disiplinli çalışmalarımızı takdir etmiş ve öğmüştür. 1936 yılında Malta seyahatinde denizaltılrın limana girişleri ve İngiliz muharebe gemisi Barhama aborda oluşlarını seyr etmiş olan Akdeniz donanma kumandanı Amiral Sir Dudley Pound da aynı kanaatleri izhar etmiş ve Türkiyede denizaltıcıların mükemmel bir şekilde yetiştirildiğine inandığını söylemiştir. Disiplinli çalışma ve sıkı eğitim sayesindedirki Türkiye Natoya girdikten sonra katıldığı tekmil Nato manevra ve tatbikatlarına katılan denizaltı gemileri, tatbikatları idare eden kumandanların takdirlerini kazanmışlardır.

Bahriyemizde modern bir denizaltıcılık okulu ancak filo tipi gemiler yurda geldikten sonra Amerikan yardımından sağlanan zengin laboratuvar ve cihazlar sayesinde Gölcükteki eğitim merkezinde kurulabilmiştir. Bu gün Türkiye denizaltıcılık okulu dünyanın en mükemmel ve sayılı Denizaltı eğitim müesseselerinden biridir. Burada personel en iyi şekilde yetişir. Bu okuldan mezun olan personel gemilerde stajla-

rında da muvaffak olurlarsa biröve taşımak hakkını haiz birer denizaltıcı olarak gemilere atanırlar. Bu gün denizaltı gemilerinin gerek taktik ve gerekse teknik eğitimleri tamamiyle Amerikan bahriyesi eğitim esaslarına uygun olarak yürütülmekte ve Türk denizaltıcı personel Amerikada geçirdikleri overhollardan sonra Amerikan eğitim merkezlerinde verdikleri teftişlerde her hangi bir Amerikan cephe gemisinden farksız ve mükemmel notlar almaktadırlar. Denizaltı gemilerinin önemli bir hususiyetleri vardır ki o da sulh zamanlarında gerek deniz üzerinde ve gerekse denizaltı seyir ve manevralarında çeşitli sebeplerle ve bir takım teknik arızalarla zayi olmaları keyfiyetidir. Denizaltı gemilerine sahip büyük bahriyeler bu sebeple denizaltı kurtarma gemilerine, pontonlarına, dalgıç cihaz ve ekiplerine sahip bulunmaktadırlar. Türk bahriyesi de denizaltı gemileri tedarikine tevessül edince bunların muhtemel bir kaza neticesinde batmaları halinde personelin su altında hayatlarını idame, personelin ve teknenin kurtarılması için Almanyaya bir derin su dalgıç cihazı sipariş etmiş ve İngilteredeen de bu cihazı kaza mahalline götürecek ve kullanacak bir gemi satın almıştır. Akın ismi verilen bu gemide yapılan tadilat ile derin su dalgıç cihazını kullanmak imkanı sağlanmıştır. Ayrıca denizaltı gemisine hava, su, verebilme imkânlarını sağlayacak basınca mukavim tahlisiye hortumları da temin edilmiştir. Amerikan yardımı başladıktan sonra mükemmel kurtarma çanı ve sair echizeye malik kurtaran isimli denizaltı kurtarma gemisi de Türk bahriyesine devredilmiş ve bu gemi ile yapılan denizaltı ile müşterek eğitimlerde dibe oturmuş denizaltı gemileri personeli dalgıç çanı vasıtası ile gemiden kurtarıldı. Kazazade farzedilen gemi de sarnıçlarına hariçten hava verilmek sureti ile satha çıkartılmıştır. Denizaltı filosu kumandanlığı emrinde bulunan bu gemi Akın II gemisi donanmaya ve filoya iltihak ettikten sonra su altı kurtarma kumanlığı emrine verilmiştir. Halen bahriyemizde iki tane denizaltı kurtarma gemisi faal durumda hizmete hazır bulunmaktadır. Bu gemilerden başka Kaldıray gemisi ile diğer maçunalar lüzumu halinde kurtarma hizmetlerine tahsis edileceklerdir.

Deniz altı gemilerindeki iskân şartlarının su üstü gemilerine nazaran çok farklı ve yaşama şartlarının ağırlığı dolayısıyle bütün dünyada seferden veya cephe görevinden avdet eden denizaltı gemileri personelinin istirahat, tedavi ve gemilerde çıkacak arızaların izalesi için filolar veya filotillalar emrine her türlü istirahat ve moral takviye imkânlarına sahip denizaltı ana gemileri verilir veya denizaltı iskeleleri yakınlarında aynı şartları haiz kışlalar tesis olunur. Türkiye bahri-

yesi de İnönü sınıfı gemiler donanmaya iltihak ettikleri zaman bu maksatla eski ganbot ve korvetlerden istifade imkânını aramış ve nihayet Marmara yolcu vapurunu satın alarak filo emrine tahsis etmiştir. Gemi adedi çoğalıp personel miktarı artınca Almanyadan Erkin gemisini satın almış ve bu gemiyi tadil ve techiz ederek bu ihtiyacı karşılamağa çalışmıştır. Bu geminin yaşlanması ve onarım masrafının artması üzerine kuvveden çıkarılmasına karar verilince Gölcük'te büyük bir denizaltı kışlası inşa olunmuş ve sonraları bu kışla su üstü eğitim merkezine tahsis olunmuştur. Bir ara Deniz yollarının Trabzon isimli yolcu gemisi satın alınarak Erkin II adı ile yine denizaltı ana gemisi olarak denizaltı filosu emrine verilmiş isede sonraları görülen lüzum üzerine bu gemi çıkarma birlikleri emrine verilmiştir. Bu gün Gölcükte denizaltı iskelesinin hemen arkasında filo kumandanlığının teşebbüsü ile meydana getirilmiş güzel bir denizaltı filo karargahı ve personelin iaşe ve iskanlarını ve moral tesislerini muhtevi bir denizaltı sitesi mevcut bulunmaktadır.

Filo tipi denizaltı gemilerinin filoya katılmalarından bir müddet sonra tatbikat, manevra ve atış eğitimlerinde denizaltıların harekâtını idare edecek komodorların karargâh hizmetlerini görmek ve hemde denizaltı gemilerinin onarımlarını yapmak, yedek parça ve torpitolarını depolamak üzere Başaran isimli bir denizaltı Tenderi Türkiye'ye devir edilmiştir. Bu gemi halen denizaltı filosu kumandanlığı emrinde vazife görmektedir.

Türk denizaltıcılığının muvaffakiyetli ve yüz güldürücü tarihi içinde bazı acı ve çok üzücü hadiseleri de vardır. Bunlardan da kısaca bahs edeceğim ve konferansımı bitireceğim. İngilterede inşa olunan dört denizaltı gemisi personeli gemilerin tecrübelerinde bulunmak ve gemileri İngilterede teslim alarak yurda getirmek üzere ikinci dünya savaşının buhranlı günlerinde Refah adlı bir vapurla Mersinden Mısıra gönderiliyorlardı. Bu kafile Mısırdan Sudan ve Nijerya yolu ile Batı Afrikadan kalkacak bir konvoya yetişeceklerdi. Refah vapuru Mersinden hareket ettiği gece Kıbrıs adası açıklarında iken bir infilak ile battı. İnfilakın meçhul bir denizaltı gemisinin kahbece gemiyi torpitolaması neticesi vukua geldiği söylendi. Bu kafileden subay, ast subay, havacı öğrenici, er ve gemici olmak üzere 32 kişi tahlisiye sandalı ve sal ile kurtulabilmiş başta komodor yarbay Zeki Işın ve gemi süvarisi İzzet Dalgakıran olmak üzere subay, ast subay, havacı öğrenici, er ve gemici olmak üzere 167 kişi şehit olmuşlardı. 23/Haziran 1941. Yine

ikinci dünya savaşı içinde Çanakkale Boğazı önündeki denizaltı ihbar istasyonu ve boğazdaki avcı botlarının dinleme aletleri eğitimi için müşterek eğitime memur Atılay denizaltı gemisi mayına çarparak batmış ve bu talihsiz gemide bulunan 39 subay, ast subay ve er şehit olmuşlardır. 14/Temmuz/1942. 1953 yılında Nato tatbikatından Gölcüğe avdet etmekte olan Dumlupınar denizaltı gemisi de Çanakkale Boğazı içinde Nara önlerinde Naboland adlı İsveç gemisi ile çarpışmış ve batmıştır. Bu gemiden köprü üzerinde vazifeli bulunan beş subay ve ast subay kurtulmuş ve Komodor Albay Hakkı Burak da dahil 81 subay, ast subay ve er şehit olmuşlardır. 4/Nisan/1953. Cenab—ı Hak cümlesine rahmet eylesin, ahirette mekânları cennet olsun. Denizaltı filosu şehit olan yakın arkadaşları ve meslekdaşları için Gölcükte bir abide meydana getirmiş ve şimdi deniz şehitleri abidesi olarak isimlendirilen bu mevkide her sene tören yapılmakta ve denizaltı şehitleri rahmetle anılmaktadır. Deniz Kuvvetleri Kumandanlığı da Mersin Belediyesinin yardımı ile Refah şehitlerininaziz hatıraları için Mersin de bir abide inşa ettirmiştir. Japonyadaki Ertuğrul Fırkateyni şehitleri abidesinin aynı olan Refah abidesi Haziranın 23. üncü günü açılacaktır. Büyük ve medeni milletler mazideki kahramanlarını, Vatana ve millete hizmet etmiş şahsiyetleri, vatan uğruna canlarını vermiş şehit evlâtlarını anmağa vesile olacak abideler meydana getirir ve muayyen günlerde oralarda toplanır ve anma törenleri yaparlar. Gölcük ve Mersin abideleri de Türk bahriyesinin vefakârlığının ve medeni seviyesinin işareti olacak ve aramızdan ebediyete intikal eylemiş meslekdaşlarımızı daima anmağa vesile olacaklardır.